

рукама шарлатана незналица, оних који лијече и намјештају ишчашене и преломљене кости а који су неписмени и према томе без икаквог медицинског знања. Па ипак, они уживају велику репутацију, иако лијече болеснике отприлике онако као што би урадио неки арабљански љекар или боље рећи неки грчки хирург из доба Тројанског рата. Увјеравали су нас да им је искуство дало извјесну умјешност у лијечењу прелома костију и у преводу повреда и рана. Иначе, они се не баве лијечењем унутрашњих болести, него се свако сналази по свом нахођењу. Да би се овај чудан успјех у лијечењу схватио и свео на његову праву вриједност, не треба губити из вида да се код Црногораца, исто као и код црнаца и Арапа, свака па и најтежа рана лијечи сама од себе веома лако без црвеног вјетра, без грозничаве реакције и нарочито без гнојења. Овај се поступак може без икаквога страха тим прије оправдати што има мало Црногораца који не би више вољели смрт него да остану осакаћени.“

Животни услови, здравствено-хигијенске прилике, културно стање уопште, везе црногорских племена у том погледу са сусједима, допринос сусједа у културном уздизању црногорских племена, све су то фактори које треба узимати у проучавање кад се ради на што правилнијој реконструкцији прошлости Црне Горе. Ти фактори нијесу једини, разумљиво, који су условљавали историске догађаје и њихов даљи развој, али су, несумњиво, врло значајни у низу других фактора. Преко њих, не само што ће се историски догађаји боље упознати, него ће се и правилније разумјети, а тиме ће и црногорска прошлост добити потпунији и вјернији карактер. Подаци о томе, домаћег или страног поријекла, подједнако су драгоцјени, и никад их не треба мимоићи колико год изгледали безначајни.

Андреја Лаиновић

О ЛИКУ ЕПИСКОПА ДАНИЛА У ПАРОХИЈСКОЈ ЦРКВИ У БИЈЕЛОЈ У БОКИ КОТОРСКОЈ

У селу Бијелој у Боки постојала је до г. 1824 мала старинска парохиска црква Ризе Богородице. Тада је ова црква порушена, али не потпуно, као што су на велику штету науке биле порушене многе старе цркве у Боки, већ је остављена црквена апсида са остацима врло важних фресака. На мјесту, гдје је била стара црква, ограђена је нова, данашња, те се апсида ове нове цркве ослања на стару апсиду и према томе данашња црква има двије апсиде.

Ми смо ову цркву са свим старинама у истој описали у Гла-
снику Земаљског музеја у Сарајеву за год. 1920 на стр. 273—294 и нарочито смо се позабавили остацима фресака у старој апсиди.

Најважнија Фреска је лик неког епископа Данила, која је јако оштећена (сачувана је донекле само глава до устију и то с изборним очима), али је потпуно сачуван запис крај исте на грчком језику, који гласи: *Ευσεβίς χριστιανός Δανιήλ ο επίσκοπος*. Ми смо раније мислили, да би то могао бити лик Данила, епископа хумскога, каснијег српског архиепископа, који је имао резиденцију у Стону, а под чијом се јурисдикцијом налазио сјеверни дио Боке до Рисна, гдје спада и село Бијела. У нашем чланку о овој цркви у Гласнику срп. прав. патријаршије год. 1925, бр. 24 стр. 373, пошто су биле објављене слике архиепископа Данила из Пећи, које се не слажу са ликом епископа Данила у Бијелој, изразили смо мишљење, да би у Бијелој могла бити фреска неког данас мало познатог епископа Данила из ранијих времена. То смо казали, јер нам није био познат ниједан други епископ тога имена из доба Немањића, ни из каснијег доба, који би могао доћи у обзир.

На споменути наш рад у Гласнику Земаљског музеја осврнуло се неколико научника, али се није нико позабавио наведеним записом крај фреске епископа Данила. Проучавајући овај запис, обратили смо нарочито пажњу на ријеч *χριστιανός*, која се даје као придјевак епископу Данилу, те смо размишљали, што би она овдје имала да значи.

Трагајући у историји за неким епископом Данилом, који би био старији од Данила, епископа хумскога, каснијег српског архиепископа, нашли смо да се ипак један такав епископ спомиње, којему би могао приличити назив: *χριστιανός* и чији би се лик могао налазити у цркви у Бијелој, која је била у давнини под јурисдикцијом епископа посвећених од дубровачког архиепископа.

У списку босанско-херцеговачких епископа с краја XII или почетка XIII вијека налазимо имена епископа Владислава, Милована, Радогоста, Драгињу, Братослава, Данила и Владимира.¹⁾ Ови епископи, иако су носили редом народна имена, изгледа да су били редовито посвећени од дубровачког архиепископа и да нијесу отворено припадали самосталној „босанској цркви“, а како тврде римокатолички фрањевци, они су служили по источном обреду. Фратри их ипак оптужују, да су били много наклоњени „патаренима“ и да је због таквог њиховог држања црква у Босни много страдала.²⁾

Епископ Данило, чија се фреска налази у цркви у Бијелој, покрај које је запис с ријечју *χριστιανός* могао би бити онај Да-

¹⁾ Krunoslav Draganović, *Katolička crkva u sredovječnoj Bosni u Zborniku Poviest hrv. zemalja Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1942, стр. 752.

²⁾ Batinić, *Franjevački samostan u Fojnici*; — Ignacije Strukić, *Povjesne Crctice Kreševa*, све цитирано из чланка В. Р. Сировине: Велимир Владимировић, епископ крешевски и неретљанске цркве грчкога обрета у Гласнику Срп. прав. патријаршије, год. 1932, бр. 17 стр. 268.

нило из Рестићева списка и других дубровачких извора, којег је, по свој прилици, посветио у чин епископа ондашњи дубровачки архиепископ.³⁾ Ријеч хришћанос значи „крстјанин“, како су се онда називали богумили, или припадници народне „босанске цркве“.⁴⁾ Према томе овим записом у Бијелој било би потврђено казивање босанских фрањеваца, да су ови епископи, међу којима и епископ Данило, били наклоњени „патаренима“, како су они називали слѣдбенике „босанске цркве“ и зато му је могао бити уз његов лик онакав придјевак.

У вези с овим врло је интересантно и једно народно предање о овој бијељској цркви. Приповиједа се, наиме, да је у Бијелој од давнине постојала мала црква и да је „цар Шћепан“ (свакако један од Немањића), када је у Бијелу долазио, дао доста новаца, да се мјесто ове мале цркве ограда друга, већа. Када је „цар“ након неколико година опет дошао у Бијелу и видио да још није стара црква порушена, ни нова ограђена, каже се да је „проклео“ ондашње становништво. Каже се даље, да је то цареве „проклетство“ увијек мучило народ у Бијелој и да је то био главни разлог зашто су стару, малу цркву срушили и оградилу нову, велику, али су ипак оставили стару апсиду као успомену на стару цркву.

Ово је приповиједање у толико интересантно, што је лако могуће да се је „проклетство цара Шћепана“ односило на појаву богумилства у бијељској цркви, које су Немањићи жестоко прогонили.

Према свему изгледа да су фреске у цркви бијељској врло важне колико при проучавању старе наше сликарске умјетности, толико и ради проучавања појаве богумилства у нашим крајевима, јер изгледа, да осим записа крај слике епископа Данила има у старој апсиди и других елемената, који носе обиљежје богумилске епохе.

Из предњег се види од колике је важности за науку, што је апсида ове старе цркве сачувана, која спада међу важније старине наше републике, те тако постоји могућност да буде подробније проучена од стране стручњака, који су већ своју пажњу на исту обратили.

П. Д. Шеровић

³⁾ Списак тих епископа наводи Ал. Кофер у свом раду: Dva odlomka iz povešeg rada o kršćanskoj crkvi u Bosni i Hercegovini. „Spomen-knjiga iz Bosne“, Zagreb 1901, стр. 71; F. Šišić, Historiski pregled katoličke biskupije bosanske do 1791. Glasnik Zemaljskog muzeja 1903, 330 — све цитирано по расправи д-ра А. Соловјева „Vjersko učenje bosanske crkve“ Zagreb 1948 стр. 8 и 33.

⁴⁾ A. V. Solovjev, La doctrine de l' Eglise de Bosnie, Bruxelles 1948 стр. 521 доноси текст анатеме, којим се анатемичу богумилске поглавице и „крстјани“.